

Джон Дюи – “Демокрация и образование”

Джон Дюи (1859 – 1952) е най-бележитият американски философ през първата половина на ХХ в. Кариерата му обхваща три поколения, а гласът му отеква в културните спорове, вълнуващи САЩ (и други страни) в течение на дълги години, от 1890 до смъртта му на 93 годишна възраст през 1952 г. През дългата си кариера Дюи изработва една философия, която проповядва единството на теория и практика, и за която той самият е отличен пример с делото си на интелектуалец и политик. Идеите му се основават на моралното убеждение, че демокрацията значи свобода и през целия си живот той разработва философската аргументация на това убеждение и се бори за осъществяването му. Верността на Дюи към демокрацията и към единството на теория и практика най-силно се проявява в борбата му за образователни реформи.

Джон Дюи е роден в Бърлингтон (Вермонт) през 1859 г.; син на търговци дипломира се в университета на Вермонт през 1879 г., за кратко време е учител в Пенсилвания у Вермонт, отново учи философия в университета Джон-Хопкинс, който въвежда немския модел в американското висше образование. Там вероятно е повлиян от неохегелианеца Джордж С. Морис. През 1884 г. защитава докторат за психологията на Кант и последва Морис в мичиганския университет, където през 1889 г. оглавява философският факултет.

В Мичиган Дюи се запознава с бъдещата си съпруга Алис Чипман, която тогава е студентка. След сватбата Дюи активно се интересува от държавното образование и основава Michigan School-masters' Club, става един от управителите му и особено поощрява сътрудничеството между учителите от средните и висшите училища на щата Мичиган. Когато заминава за току-що създадения Чикагски университет, президента на университета настоява да оглави факултета по педагогика и успява да създаде “експериментално училище, в което изпробва идеите си. В десетилетието прекарано в Чикаго (1894-1904), Дюи разработва основните принципи на своята философия на образованието и замисля типа училище, в което да ги наложи.

Дюи смята че индивидът се реализира като използва собствените си таланти за благо

на общността; следователно, най-главната функция на образованието в едно демократично общество е да помогне на детето да оформи характера си – набор от навици и добродетели – за да се реализира пълноценно именно по този начин. Като цяло, счита Дюи, американските училища не се справят с тази задача. В повечето случаи се прилагат методи със силно “индивидуалистична” ориентация, задължават учениците от класа по едно и също време да четат едни и същи книги, да учат едни и същи уроци. В тези условия обществените пориви у детето атрофират и учителят не може да се възползва от вроденото желание у детето “да дава, да прави, тоест да служи”. Общественият дух е заменен от “силно индивидуалистични мотивации и норми”: страх, съревнование, съперничество, оценка за превъзходство или малоценност; така “най-слабите губят усет за възможностите си и трайно изпадат в позиция на малоценност”, докато силните се стремят към прослава, защото са “най-силни”. За да може училището да развие у децата обществено чувство и демократичен дух, то трябва според Дюи да се организира в кооперативна общност. Ако искаме образованието да подготвя за демокрацията, училището трябва да се превърне, макар и временно, в място за живот на детето, място, където то се чувства член на общността, съзнава тази своя принадлежност и е съгласно да дава своя принос”.

Не е лесно да се създадат в час подходящите условия за възпитанието на демократично чувство: такава нагласа на духа не може да бъде наложена от учителя; нужно е да се изгради благоприятна околна среда, която да подтиква детето да поема спонтанно отговорностите на едно демократично морално поведение. Такъв морален живот обаче, според Дюи “има само там, където индивидът сам преценява поставените си цели и работи с интерес и всеотдайност за постигането им”. Дюи добре разбира, че е много да се иска това от учителите и затова, като разглежда в края на двадесетте години тяхната роля и социалната им значимост, изпада отново в такова социално проповядване, от което по-рано се е отрекъл и нарича учителя “предвестник на истинското Божие царство”.

Образователната теория на Дюи е по-слабо насочена към детето и повече към учителя. Убеждението му, че училището, изградено според неговите виждания, ще изгради и децата демократични добродетели, се дължи не толкова на вярата в “грубите и спонтанни способности на детето”, колкото на вярата му в умението на учителите да създадат в клас подходящата среда, която ще накара децата превърнат тези способности в “социални навици, плод на интелигентно разбиране на собствените отговорности”.

Доверието на Дюи в учителя личи и от убеждението му, изказано през деветдесетте години, че “образованието е основен метод за прогреса и реформата в обществото”. Има определена логика и в тази вяра: доколкото училището играе решаваща роля в

изграждането на личността на децата в дадено общество, то може, ако е правилно организирано, да промени основно обществото. Училището е нещо като културен синтез, който действително може да повлияе на еволюцията. Ако учителите вършат добре работата си, всяка реформа практически ще стане излишна: едно демократично и сътрудническо си общество ще се появява още в училищния клас.

Лошото е, че повечето училища са замислени не да променят обществото, а да го възпроизвеждат. Според Дюи, “във всички времена училищната система е била функция на господстващия тип организация на обществения живот”. Затова убежденията, изложени в неговото педагогическо кредо относно училището и учителите, са насочени повече към това, което би трябвало да бъде, а не което е. За да се превърне училището в истински двигател на обществената реформа, а не на общественото възпроизводство, то трябва изцяло да се промени. Такива са и най-амбициозните намерения на Дюи като реформатор в образованието: да превърне американските училища в инструмент за радикална демократизация на американското общество.